АСНОЎНЫЯ КІРУНКІ ДЗЕЙНАСЦІ АБЛАСНОГА МУЗЕЯ Ў МІНСКУ (1919–1923)

Будынак Мінскага дваранскага дэпутацкага сходу, у якім у 1919 г. адкрыўся Абласны музей

Іванна БАМБЕШКА,
дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, кандыдат культуралогіі

Фота прадастаўлены аўтарам

Гісторыка-культурная спадчына ўяўляе сабой складаную сацыякультурную сістэму і з'яўляецца падмуркам культуры, яе «памяццю», асновай яе жыццяздольнасці і галоўнай умовай яе ўзнаўлення, назапашвання і трансляцыі. Цікавасць да помнікаў нацыянальнай культуры з найбольшай вастрынёй узрастае ў пераломныя моманты гісторыі, калі грамадства спрабуе пераасэнсаваць мінулае і зазірнуць у будучыню.

У нашай краіне такія працэсы адбываліся на мяжы XVIII–XIX стст. і ў канцы XIX – пачатку XX ст. Пасля падзей кастрычніка 1917 г. паралельна з працэсам фарміравання дзяржаўных структур кіравання вырашаліся пытанні захавання гісторыка-культурнай спадчыны. З-за наяўнасці значнай колькасці публікацый па дадзенай праблематыцы (работы Ю. М. Жукава [6], М. Я. Клепікава [8], Л. М. Несцярчука [24]) не будзем на гэтым падрабязна спыняцца.

Менавіта ў рэчышчы мерапрыемстваў па ахове і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны ў гэты складаны перыяд і трэба разглядаць стварэнне Абласнога музея ў Мінску, які быў заснаваны 20 студзеня 1919 г. паводле пастановы Мінскага губернскага аддзела народнай асветы [30, с. 3]. Нягледзячы на сваю назву – «Мінскі абласны музей», ён выконваў ролю агульнадзяржаўнага. Музей знаходзіўся ў падпарадкаванні мастацка-археалагічнага (ці музейна-археалагічнага) пададдзела Мінскага губернскага аддзела народнай асветы. Названым дакументам была арганізавана і калегія па стварэнні музея – працоўная група, якая павінна была заняцца канкрэтнай справай па рэалізацыі

Замкоў Леў Мікалаевіч
(1885-1938)

Сыркін Максіміліян Рыгоравіч

Дзмітрыеў Усевалад Аляксандравіч
(1889-1919)

пастановы: наладзіць фарміраванне фондаў, арганізаваць захоўванне і прэзентацыю сабраных музейных прадметаў [13, арк. 31]. Ёсць пэўныя звесткі, што ініцыятарам і першым кіраўніком калегіі быў антыквар і аматар мастацтва Л. М. Замкоў, які ў шэрагу дакументаў фігуруе як загадчык Абласнога музея. У склад калегіі ўвайшлі таксама юрыст, выдавец і гісторык мастацтва М. Р. Сыркін, намеснік маршалка педагагічнай рады Мінскага педагагічнага інстытута Я. П. Каранеўскі, Я.А.(?)Адамовіч, Я. І. Ратштэйн і некаторыя інш.

10 лютага 1919 г. на пасаду кіраўніка згаданага пададдзела быў прызначаны мастак левага кірунку, камісар па справах мастацтва У. А. Дзмітрыеў, які склікаў нараду сяброў «былой калегіі па ўтварэнні Абласнога музея», на якой было абвешчана пра план працы пададдзела і рэарганізацыю гэтай калегіі. На сходзе У. А. Дзмітрыеў прапанаваў план будучага музея: мастацкі, гісторыка-пабытовы, этнаграфічны аддзелы і бібліятэка. Адначасова былі прызначаны і кіраўнікі аддзелаў: мастацкага – М. Г. Сыркін, гісторыка-пабытовага – Л. М. Замкоў, бібліятэкі – вядомы бібліяфіл А. Р. Вяржбіцкі, пасада загадчыка этнаграфічнага аддзела заставалася вакантнай, паколькі не было чалавека, які б, па словах У. А. Дзмітрыева, «добра ведаў край і быў беларусам» [13, арк. 31]. Аднак у той час музей не меў свайго штатнага раскладу і таму ўсе вышэйзгаданыя асобы былі ўведзены ў штат існуючага музейна-археалагічнага пададдзела. У выніку Л. М. Замкоў быў прызначаны памочнікам загадчыка аддзела У. А. Дзмітрыева, М. Г. Сыркін, А. Р. Вяржбіцкі, як і астатнія члены былой калегіі па стварэнні музея А. Я. Адамовіч і Я. П. Каранеўскі, былі прызначаны членамі часовай камісіі па прыёму і вопісу прадметаў мастацтва, якія паступалі ў музей. Дадаткова ў склад камісіі і штат музейна-археалагічнага пададдзела быў уведзены Я. І. Ратштэйн і яшчэ адна пасада інструктара. Такім чынам, у склад музейна-археалагічнага пададдзела ўвайшло 8 чалавек [13, арк. 32]. У такім складзе штат музея і штат музейна-археалагічнага пададдзела быў зацверджаны на калегіі Мінскага губернскага аддзела народнай адукацыі 3 сакавіка 1919 г. [23, арк. 24].

Адразу пасля арганізацыі музея паўстала пытанне аб памяшканні для яго. 4 сакавіка 1919 г. на пасяджэнні Мінскага губернскага аддзела народнай асветы, дзе прысутнічаў загадчык музея – Л. М. Замкоў, пад сховішчы для музея было выраша аддаць ніжнія паверхі былога Дваранскага сходу і для іх аховы ўвесці ў штат яшчэ 3 вартаўнікоў [23, арк. 25 адв.].

Пры стварэнні музея яго профільная прыналежнасць і тэматыка камплектавання не былі дакладна акрэслены, што цалкам зразумела, паколькі ў той складанай сітуацыі галоўным было выявіць, адабраць і захаваць любыя прадметы, якія ўяўлялі навуковую, мастацкую, гістарычную ці іншую каштоўнасць. Прадметы паступалі ў асноўным са складоў камунальнай гаспадаркі, ад мясцовых органаў народнай асветы. Папаўненню музея садзейнічала і пастанова часовага ўрада Літбела аб ахове культурных каштоўнасцей на тэрыторыі рэспублікі. Практычнай рэалізацыяй пастановы павінен быў займацца пазашкольны аддзел Наркамасветы Літбела, у абавязкі якога ўваходзіла размеркаванне каштоўнасцей, нацыяналізаваных мясцовым аддзелам народнай асветы. Найбольш каштоўнае накіроўвалі ў Абласны музей і ў кабінеты БДУ [5, с. 22.]. Такім чынам у музей паступалі разнастайныя прадметы гісторыка-мастацкага зместу: мэбля, творы мастацтва, фарфор, вырабы са срэбра, зброя і інш.

Так ці інакш, да лета 1919 г., калі 8 жніўня Мінск занялі войскі Польшчы, у Абласным музеі была сабрана

Будынак архірэйскага дома,
у якім размяшчаўся Абласны (з 1923 г. - БДМ) музей

значная колькасць мастацкіх і гістарычных помнікаў. Факт рэальнага існавання музея ў перыяд польскай акупацыі не ўстаноўлены, аднак, тым не менш, са справаздачы БДМ ад 1 кастрычніка 1924 г. вядома, што ў час адступлення ў ліпені 1920 г. палякі вывезлі значную частку музейнага збору [30, с. 3]. На адрас «Таважыства Крэсовэ» было адаслана шмат узораў мэблі, дыванаў і іншых каштоўных тканін, абразы, гравюры, акварэлі, мармуровыя і бронзавыя барэльефы і статуі, вырабы з каштоўных металаў [26, с. 174]. Пасля вызвалення Мінска ад палякаў 9 ліпеня 1920 г. музей быў адноўлены. Да пачатку кастрычніка 1920 г., калі палякі зноў занялі Мінск, музей дзейнічаў каля 90 дзён, праводзілася праца па папаўненні музея прадметамі матэрыяльнай культуры [20, арк. 12, 21].

Пасля аднаўлення Савецкай улады ў канцы лістапада 1920 г. музей узнавіў сваю працу ў новым будынку па вул. Захар'еўскай, д. 26 (ці вул. Савецкай, д. 46). У музеі на той час працавалі 4 чалавекі: Л. М. Замкоў – загадчык, Р. Я. Замкова – перапісчыца, захавальнік – М. І. Эльяшаў і А. Я. Астралецкі – вартаўнік. Па ўсёй верагоднасці, як і ў 1919 г., свайго ўласнага штатнага раскладу не існавала, паколькі ўсе вышэйзгаданыя асобы, разам з супрацоўнікамі архіва, пералічваюцца ў складзе пададдзела аховы помнікаў гісторыі і старажытнасцей [22, арк. 415].

Як і на момант стварэння, асноўная дзейнасць была скіравана на папаўненне разрабаванага, што ўскладнялася катастрафічным недахопам фінансавых сродкаў.

У 1921 г. сітуацыя некалькі змянілася ў лепшы бок. У ліпені 1921 г. адбылася рэарганізацыя Наркамасветы і быў створаны ў яго структуры Акадэмічны Цэнтр (АЦ) як вышэйшы адміністрацыйна-навуковы орган [18, арк. 31]. У жніўні 1921 г. пададдзел аховы помнікаў перайшоў з аддзела мастацтва ў распараджэнне АЦ. Аднак справаздача гэтага пададдзела была прызнана нездавальняючай, і ён быў скасаваны. Працягам дзейнасці пададдзела стала арганізаваная ў верасні 1921 г. музейная камісія, якая падпарадкоўвалася АЦ і павінна была праверыць маёмасць зачыненага ў тым жа верасні 1921 г. Абласнога музея. У склад камісіі ўвайшлі А. М. Вазнясенскі – старшыня, П. В. Харламповіч – сакратар, М. Г. Сыркін – сябра музейнай камісіі, К. У. Весялоўская – справавод, Р. Я. Замкова – пісьмавод, М. А. Рудэрман – кур'ер [21, арк. 15]. Аднак у лістападзе 1921 г. у АЦ было праведзена скарачэнне штатаў, перастала існаваць і музейная камісія.

За час свайго існавання музейная камісія прыняла ад папярэдняга кіраўніцтва музея ўсю яго

колькасць, быў складзены вопіс музейных прадметаў (каля 250 адз.), мэблі (50 адз.), а таксама была прынята частка бібліятэкі былога царкоўна-археалагічнага музея, якая знаходзілася ў т. зв. Юбілейным доме [18, арк. 38].

20 снежня 1921 г. загадам Наркамасветы музей пачаў сваю працу. Штат музея на момант адкрыцця, па словах яго тагачаснага кіраўніка П. В. Харламповіча, складаўся з загадчыка, мастака-рэстаўратара, захавальніка і вартаўніка [29, с. 11]. У той жа час архіўныя дакументы сведчаць аб тым, што ў снежні 1921 г., калі музей быў адкрыты, яго штат складаўся з 3-х чалавек: П. В. Харламповіч – загадчык музея, К. У. Весялоўская – справавод, М. А. Рудэрман – вартаўнік [17, арк. 178]. Адразу пасля адкрыцця музея яго кіраўніцтвам былі зроблены пэўныя захады па вяртанні калекцыі царкоўна-археалагічнага музея з эвакуацыі ў Разані. На пачатак 1922 г. музейны фонд складаў каля 4 тыс. адз. [18, арк. 38].

Аднак па-ранейшаму найбольш актуальным пытаннем для музея была адсутнасць належнага памяшкання. За два гады свайго існавання ён ужо змяніў некалькі адрасоў, але будынкі не былі прыстасаваныя для музейных патрэб. Яны больш нагадвалі склад, і таму дзейнасць музея абмяжоўвалася толькі захоўваннем сабраных прадметаў. Яшчэ 16 верасня 1921 г. кіраўніцтва АЦ звярнулася ў Дыстанцыю інжынерных войскаў аб прадастаўленні музею дома па вул. Магазіннай, 45, які на той час быў заняты ваенным ведамствам, аднак рэзалюцыя была адмоўная [19, арк. 3]. Кіраўніцтва АЦ было вымушана звярнуцца ў СНК. У лісце адзначалася, што нягледзячы на тое, што Мінскі абласны музей выконвае ролю «краевого музея всей этнографической Белоруссии», замест музея маецца толькі склад музейных рэчаў, у той час як памяшканне на вуліцы Магазіннай, д. 45 «достаточно свободное, сухое, светлое, безопасно в пожарном отношении» і таму найлепшым чынам падыходзіць для музея [19, арк. 4 адв.]. Рэзалюцыя СНК была хутчэй за ўсё станоўчая, паколькі для паляпшэння сітуацыі пад музей былі адведзены будынкі на архірэйскім падвор'і (былы архірэйскі дом і былая Пакроўская царква) па вул. Чырвонаармейскай, д. 3, куды былі паступова перавезены ўсе рэчы з памяшканняў па вул. Савецкай, д. 46 [18, арк. 38].

Увесь 1922 г. ішла надзвычай напружаная праца па фарміраванні музейнага збору, паколькі, па словах дырэктара музея П. В. Харламповіча, «прыйшлося будаваць музей нанова...» [29, с. 11]. Гэта работа ўскладнялася яшчэ і тым, што штат музея па-ранейшаму складаўся з 3-х чалавек. Пасада прыбіральшчыка была скасавана, замест пасады вартаўніка была вернута пасада захавальніка, на якую быў запрошаны А. Р. Вержбіцкі. Вядома, што К. У. Весялоўская выконвала абавязкі не толькі справавода, але і мастака-рэстаўратара [16, арк. 14, 64].

Адным са значных мерапрыемстваў па папаўненні фондаў музея стала вяртанне з Разані прадметаў былога Мінскага царкоўна-археалагічнага музея: 570 адз. розных рэчаў, а таксама каля 150 фотаздымкаў, нумізматычная калекцыя (каля 2 600 адз.), калекцыі кніг і рукапісаў (каля 500 адз.) былі зафіксаваны ў адпаведнай дакументацыі [14, 5 адв.].

У камплектаванні музея ўдзельнічалі розныя дзяржаўныя ўстановы і структуры БССР. Так, у пачатку 1922 г. III Усебеларускі з'езд Саветаў рабочых, сялянскіх і чырвонаармейскіх дэпутатаў прыняў пастанову аб перадачы ў БДМ выставы, наладжанай напярэдадні з'езда Наркамам асветы БССР. На падставе гэтых матэрыялаў у музеі, як сведчыць справаздача музея Акадэмічнаму цэнтру ад 12 студзеня 1922 г., быў арганізаваны Педагагічны аддзел [18, с. 38].

У чэрвені 1922 г. Інстытут народнай адукацыі перадаў у Абласны музей гістарычныя, этнаграфічныя і археалагічныя калекцыі Мінскага гарадскога музея і былога Таварыства аматараў прыродазнаўства, этнаграфіі і археалогіі [14, с. 10].

Таксама калекцыі музея папаўняліся за кошт перадачы прадметаў ад розных агульнасаюзных устаноў – Галоўнавукі і Галоўмузея, сховішчы якіх знаходзіліся ў Маскве і Ленінградзе. Так, у першай палове 1922 г. ад Галоўнавукі ў Абласны музей была перададзена калекцыя гравюр (каля 50 адз.) і кніг па мастацтву ў той жа колькасці [14, с. 5 адв]. У тым жа годзе ад Галоўмузея была атрымана невялікая калекцыя фарфору (раннія вырабы фарфоравага завода Ф. Я. Гарднера і былога Імператарскага фарфоравага завода) і прадметы выяўленчага мастацтва (25 карцін рускіх мастакоў, каля 50 гравюр) [12, арк. 132, 142].

Адной з форм папаўнення музея сталі экспедыцыі. У першыя гады свайго існавання Абласны музей не праводзіў самастойных экспедыцый, а фонды музея папаўняліся за кошт паездак, якія ладзіліся іншымі ўстановамі. Летам 1921 г. першыя археалагічныя раскопкі ў БССР арганізавала Мінскае таварыства гісторыі і старажытнасцей. Археалагічная экспедыцыя таварыства ў складзе М. Г. Маслакаўца, І. Г. Поляка і В. П. Сушчынскага выехала ў Заслаўе [10, с. 41]. У чэрвені 1922 г. археалагічныя прадметы з гэтых раскопак (пахавальны інвентар), а таксама некаторыя рэчы этнаграфічнага характару, якія таксама з'ўляліся ўласнасцю таварыства, пасля перамоў былі перададзены ў Абласны музей [14, с. 10]. У верасні-кастрычніку 1921 г. была праведзена экспедыцыя па вывучэнні беларускага народнага мастацтва. Члены экспедыцыі – К. С. Елісееў, М. Я. Равенскі (у дакументах пазначаны як М. Я. Рэвенскі), І. А. Маляваная-Зарэцкая, М. П. Шкляеў, Д. М. Полазаў, У. В. Тэраўскі, П. М. Гуткоўскі, Я. М. Кругер – абследавалі Слуцк і Слуцкі павет [17, с. 40]. У выніку гэтай паездкі была замалявана і часткова сфатаграфавана значная колькасць помнікаў старажытнасці, а таксама прывезена каля 150 прадметаў, сярод якіх узоры беларускіх народных тканін, строяў, абразы. Па матэрыялах экспедыцыі была арганізавана выстава, прымеркаваная да III з'езда Саветаў БССР, які адбыўся 10–16 снежня 1921 г.

[18, с. 37–38]. Пасля закрыцця выставы яе этнаграфічная частка ўвайшла ў склад Абласнога музея, а прадметы былі зарэгістраваны і апісаны. Гэтыя матэрыялы паклалі пачатак фарміраванню стацыянарнага этнаграфічнага аддзела музея. Па звестках К. У. Весялоўскай, у фонды ўвайшлі акрамя этнаграфічных і іншыя прадметы: абразы XVII–XVIII стст., фатаграфічныя здымкі, замалёўкі слуцкіх старажытнасцей і з'яў народнага жыцця [3, с. 223]. Аднак можна толькі здагадвацца, якія дакладна рэчы трапілі ў музей, паколькі адсутнічае адпаведны вопіс. Вядома, што некаторыя з сабраных гэтай экспедыцыяй рэчаў, а дакладна, абразы, на сённяшні дзень захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь [28, с. 38, 43, 60].

У канцы 1922 г. усе сабраныя прадметы былі сістэматызаваны паміж дзевяццю аддзеламі: мастацкім (агульная колькасць прадметаў 1 285), археалагічным, гістарычным (агульная колькасць прадметаў у двух аддзелах дасягнула 800 адз.), нумізматычным (каля 6 тыс.), этнаграфічным (каля 250), царкоўным (каля 500). Таксама быў асобна вылучаны аддзел імя А. Бурбіса і С. Булата (аднак цяжка сказаць, якія прадметы там перахоўваліся, магчыма, ён насіў мемарыяльны характар). У асобны аддзел былі вылучаны фотаздымкі (каля 750) і бібліятэка (каля 500 тамоў).

Сістэматызацыя матэрыяла, арганізацыя экспазіцыі дазволілі наладзіць культурна-адукацыйную дзейнасць. Як адзначалася ў справаздачах музея, экскурсіі ў музеі пачалі рэгістравацца з 17 красавіка 1922 г. і да канца 1922 г. музей наведала да 40 экскурсійных груп агульнай колькасцю да 2 тыс. чалавек [14, арк. 20 адв.]. Ёсць звесткі аб тым, што менавіта тады, у красавіку 1922 г., музей упершыню адкрыў свае дзверы для наведвальнікаў і на працягу года было праведзена 100 экскурсій, што склала каля 10 тыс. чалавек [27, с. 7].

У 1923 г. папаўненне Абласнога музея працягвалася не менш актыўна. Значная частка прадметаў паступала за кошт экспедыцый, колькасць якіх павялічылася. Гэта было звязана з падрыхтоўкай да I Усесаюзнай сельскагаспадарчай і саматужна-прамысловай выставы з замежным аддзелам, у якой Беларусь прыняла актыўны ўдзел. Для арганізацыі аддзела побыту на выставе, а таксама «для навуковага абследавання Беларусі з боку яе побыту, этнаграфіі, геаграфіі і археалогіі» Наркамасветы 23 красавіка 1923 г. прыняў пастанову для арганізацыі этнаграфічнай экспедыцыі [15, с. 120]. Тэрыторыяй абследавання сталі Ігуменскі, Бабруйскі, Мазырскі і Слуцкі паветы – фактычна ўся тагачасная Беларусь. Для працы ў экспедыцыі былі запрошаны намеснік загадчыка Цэнтрархіва М. В. Мялешка, супрацоўнік Інстытута беларускай культуры (ІБК) М. В. Азбукін, навуковы супрацоўнік Цэнтрархіва А. А. Шлюбскі (ён замяніў прафесара музыкі з Петраградскага інстытута музычных ведаў Я. Я. Палфёрава, які затрымаўся ў Маскве) і мастак-фатограф Л. У. Дашкевіч [15, арк. 154]. Па заканчэнні першай паездкі да экспедыцыйнай дзейнасці былі прыцягнуты і іншыя асобы, сярод якіх загадчык Цэнтрархіва З. Х. Жылуновіч, мастак М. М. Філіповіч, кампазітар У. В. Тэраўскі [25]. Дарэчы, У. В. Тэраўскі нават быў датэрмінова вызвалены са Смаленскай турмы, дзе ён адбываў пакаранне [4, с. 71].

Першая паездка экспедыцыі ІБК адбылася з 8 па 19 мая 1923 г. па маршруце: станцыя Рудзенск – вёскі Цытва і Сергеевічы Цытвянскай воласці – мястэчк Шацк – в. Хатляны – мястэчка Лоша – в. Даўгінічы – мястэчка Узда – Мінск [2, с. 163]. У час экспедыцыі было сабрана каля 340 прадметаў этнаграфічнага характару. Асноўную масу склалі тканыя вырабы: паясь посцілкі, ручнікі з самаробнымі карункамі, а таксама т. зв. «афяры» – невялікія фартушкі з вышыванымі канцамі, якія вешалі на крыжы. Акрамя таго ўдзельніка экспедыцыі ўдалося набыць пару мужчынскіх і жаночы строяў, прычым не толькі ўзоры верхняга адзення, але і самаробнай бялізны. У асноўным сярод адзення пераважала святочнае ўбранне мясцовых жыхароў (світкі, андаракі, кабаты, кашулі і г. д.) [3, с. 224]. Таксам члены экспедыцыі прывезлі розныя прыстасаванні, якія ілюстравалі тыя ці іншыя тэхналагічныя моманты вытворчасці тканін (прадметы для апрацоўкі ільну, станкі для вырабу і заточвання верацён). У дадатак, былі сабраны разнастайныя прадметы хатняга побыту (самаробныя дзіцячыя калыскі і г.д.), некалькі ўзораў беларускіх народных музычных інструментаў (цымбалы, дудачкі, пастуховыя берасцяныя ражкі і трубы і г. д.) [31, с. 3]. Фатографам экспедыцыі Л. У. Дашкевічам было зроблена шмат фотаздымкаў тыпаў беларускіх сялян, фатаграфічна зафіксаваны розныя моманты паўсядзённага сялянскага жыцця і працы [2, с. 163]. Сабраны матэрыял таксама быў перададзены ў этнаграфічны аддзел Абласнога музея.

Вядома, што ў Абласны музей паступілі рэчы экспедыцыі М. В. Азбукіна ў Бабруйскі павет, якая адбылася ў ліпені 1923 г. Гэта былі ўзоры рыбалоўных прылад і «7 рэчаў эпохі каменнага веку» [7, с. 4]. У музей траплялі рэчы і наступных экспедыцый, якія ладзіліся для папаўнення аддзела побыту і дамаводства ў беларускім павільёне [3, с. 225]. Такім чынам, на працягу 1923 г. Абласны музей за кошт экпедыцый ІБК і Выстаўкамбела значна папоўніў свае калекцыі, у прыватнасці, этнаграфічную.

У тым жа 1923 г. фонды музея папоўніліся дзякуючы матэрыялам з археалагічных раскопак асістэнта Смаленскага ўніверсітэта А. М. Ляўданскага, праведзеных на сродкі Наркамасветы БССР у Юр'еўскай, Лагойскай, Смалявіцкай валасцях Барысаўскага павета [1, с. 3].

Чарговы IV Усебеларускі з'езд Саветаў рабочых, сялянскіх і чырвонаармейскіх дэпутатаў таксама пастанавіў перадаць Абласному музею ў Мінску чарговую выставу, арганізаваную напярэдадні з'езда. Для гэтай мэты ў пачатку 1923 г. нават была створана спецыяльная камісія ў складзе С. М. Некрашэвіча,

[illegible] Гуткоўскага і П. В. Харламповіча, якая займалася [illegible] передаваемых у музей прадметаў [15, с. 41].

У 1923 г. дзяржаўныя ўстановы працягвалі [illegible] у папаўненні музейнага збору. Менавіта [illegible] Наркам замежнага гандлю перадаў у музей [illegible] манет (76 адз.), ад Наркама земляробства [illegible] часу паступалі творы мастацтва, якія выяўляліся [illegible] маёнтках [30, с. 4].

Такая актыўная збіральніцкая дзейнасць музея, [illegible] напружаная праца па сістэматызацыі [illegible] матэрыялу дазволілі адкрыць для наведвальнікаў яшчэ 5 залаў. Акрамя таго ў 1923 г. [illegible] ачыстка 2-га паверха былога архірэйскага дома [27, с. 7].

У сярэдзіне сакавіка 1923 г. у Абласным музеі ў Мінску быў зацверджаны музейны савет [illegible] інспектара навуковых устаноў Наркамата асветы, прадстаўніка ад БДУ і загадчыка музея, [illegible] дзейнічала пераўтварэнню музея ў навукова-даследчую ўстанову і метадычны цэнтр для музеяў БССР [11, с. 4].

Найбольш значнай падзеяй у жыцці Абласнога музея ў Мінску ў 1923 г. была пастанова ад 31 жніўня 1923 г. Згодна з гэтай пастановай змяніўся статус музея – ён атрымаў назву «Беларускі дзяржаўны музей» [30, с. 4].

Стварэнне Абласнога музея ў Мінску стала [illegible] вынікам дзейнасці беларускіх савецкіх [illegible] структур па тэрміновым захаванні аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны і распрацоўцы нарматыўна-прававой базы. У перыяд са студзеня 1919 г. па жнівень 1923 г. дзейнасць музея праходзіла ў надзвычай складаных грамадска-палітычных і сацыяльна-эканамічных умовах. Разам з тым нават у такіх абставінах яго супрацоўнікі праводзілі працу па камплектаванні фондавых збораў, іх сістэматызацыі. Была пэўным чынам наладжана праца з аўдыторыяй шляхам арганізацыі экскурсій для розных катэгорый наведвальнікаў.

Літаратура і крыніцы:

1. *[illegible]галагічныя досьледы // Савецкая Беларусь. – 1925. – 7 верасня. – С. 3.*
2. *Беларуская этнаграфічная экспедыцыя // Полымя. – 1925. – №5–6. – С. 163.*
3. *Веселовская, К. В. Обзор этнологической работы в Белоруссии за 1917–1925 г. / К. В. Веселовская // Этнография. – 1926. – №1/2. – С. 223–228.*
4. *Гесь, А. «Калі песня жыве беларуса, будзе жыць і беларускі народ». Жыццёвы і творчы шлях Уладзіміра Тэраўскага / А. Гесь, У. Ляхоўскі // Мастацтва. – 1996. – №2. – С. 69–74.*
5. *Гужалоўскі, А. Музеі Беларусі (1918–1941 гг.) / А. Гужалоўскі. – Мінск: Нац. арх. Рэсп. Беларусь, 2002. – 164 с.*
6. *Жуков, Ю. Н. Становление и деятельность советских органов охраны памятников истории и культуры (1917–1920) / Ю. Н. Жуков. – М.: Наука, 1989. – 302 с.*
7. *З працы этнаграфічнай экспедыцыі // Савецкая Беларусь. – 1923. – 8 ліпеня. – С. 4.*
8. *Клепиков, Н. Е. Культурно-историческое наследие Беларуси, 1917–1932 гг. / Н. Е. Клепиков. – Минск : Издательский центр Белорусского государственного университета, 2008. – 150, [1] с.*
9. *Лев Урбанович Дашкевич (1882–1957): кат. фот. / Нац. музей истории и культуры Беларуси; [авт.-сост. Н. И. Савченко]. – Мн.: Панграф, 2002. – 36 с.*
10. *Минское общество истории и древностей // Вестник Нар. Ком. Просв. С. С. Р. Б. – 1921. – №2. – С. 40–42.*
11. *Музейны савет // Савецкая Беларусь. – 1923. – 21 сакавіка. – С. 4.*
12. *Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 7. Воп. 1. Спр. 203. Пратаколы №№ 42, 43 распарадчых пасяджэнняў СНК БССР ад 5 і 7 снежня 1925 г. і дадаткі да іх.*
13. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр.29. Даклад педсавета Горацкіх сельскагаспадарчых вучылішчаў аб рэарганізацыі сярэдніх сельскагаспадарчых вучылішчаў, каштарысы выдаткаў на рэарганізаванне іх у інстытут, дакладная запіска інспектара Беларускага музея аб абследаванні стану замка былых князёў Радзівілаў у гор. Нясвіжы.*
14. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр. 130. Справаздачы аб рабоце Інспектарыяту навуковых устаноў Наркамасветы БССР.*
15. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр. 210. Загады Наркамасветы БССР.*
16. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр. 515. Загады Наркамасветы і акадэмічнага цэнтра БССР.*
17. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр. 518. Загады, спісы і пасведчанні супрацоўнікаў Акадэмічнага цэнтра Наркамасветы БССР і падведамасных яму ўстаноў.*
18. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр. 519. Справаздача аб рабоце за 1921 г., каштарыс выдаткаў на 1922 г. і штатны расклад Акадэмічнага цэнтра БССР, справаздачы аб рабоце навукова-літаратурнага аддзела Наркамасветы БССР, Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра і оперна-драматычнай студыі ў г. Маскве.*
19. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 1. Спр. 523. Загад оперна-драматычнай студыі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра ў г. Маскве аб рэарганізацыі студыі, пратаколы пасяджэнняў штатнай камісіі Наркампраца БССР, дырэкцыі, выкладчыкаў і кантрольна-прыёмнай камісіі па передачы спраў студыі.*
20. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 3. Спр. 13. Спісы і патрабавальныя ведамасці на выдачу зарплаты супрацоўнікам аддзела мастацтваў Наркамасветы БССР, Беларускай кансерваторыі і Беларускага дзяржаўнага тэатра і інш.*
21. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 3. Спр. 67. Спіс асабовага складу АЦ і падведасных яму інстытутаў*
22. *НАРБ. – Ф. 42. Воп. 3. Спр. 105. Спісы, асабістыя карткі, пасведчанні, заявы супрацоўнікаў Галоўпалітасвету БССР і падведамасных яму ўстаноў.*
23. *НАРБ. – Ф. 804. Воп. 1. Спр. 14. Пратаколы пасяджэнняў калегій камісарыяту асветы Часовага рабоча-сялянскага ўрада Беларусі, Камісарыяту асветы БССР і Мінскага губернскага аддзела народнай адукацыі.*
24. *Несцярчук, Л.М. Ахова гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі: асноўныя этапы фарміравання, сучасны стан і перспектывы / Л. М. Несцярчук. – Мінск : БелТА, 2003. – 283 с.*
25. *Працяг працы этнаграфічнай экспедыцыі // Савецкая Беларусь. – 1923. – 31 мая. – С. 4.*
26. *Рознае // Полымя. – 1928. – №5. – С. 173–174.*
27. *Савецкая Беларусь. – 1923. – 26 красавіка. – С. 7.*
28. *Тэмперны жывапіс Беларусі канца XV–XVIII стагоддзяў у зборы Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Каталог. – Мн.: Беларусь, 1986. – 207 с.*
29. *Харламповіч, П. Пяцігоддзе Беларускага Дзяржаўнага Музея / П. Харламповіч // Наш край. – 1927. – № 1/2. – С. 10–16.*
30. *Харламповіч, П. В. Справаздача Беларускага Дзяржаўнага музея за час з 1 кастрычніка 1923 г. па 1 кастрычніка 1924 г./ П. В. Харламповіч – Мінск, 1925. – 7 с.*
31. *N. З працы Беларускай этнаграфічнай экспедыцыі // Савецкая Беларусь. – 1923. – 13 чэрвеня. – С. 3.*